

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Факультет природничих наук
Кафедра лісового і аграрного менеджменту

Коляджин Ігор

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«ЛІСОМИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО»**

*(для студентів за другим рівнем вищої освіти (магістерським)
денної і заочної форми навчання спеціальності 205 Лісове господарство)*

Івано-Франківськ - 2025

Методичні вказівки для проведення практичних занять за другим (магістерським) рівнем вищої освіти (для студентів денної і заочної форми навчання спеціальності 205 Лісове господарство) Уклад. І. Ф. Коляджин. Івано-Франківськ: НАІР, 2025 ст. 30.

Рекомендації розробив:

Кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри лісового і аграрного менеджменту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника **Коляджин Ігор Федорович**

Рецензенти:

Кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри лісового і аграрного менеджменту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника **Дмитрик Павло Миколайович**

Кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри лісового і аграрного менеджменту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника **Клід Віктор Васильович**

Методичні вказівки схвалені на засіданні кафедри лісового і аграрного менеджменту факультету природничих наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 10 від 25 червня 2025 року).

Методичні вказівки затверджені і рекомендовані до використання у навчальному процесі Вченою радою факультету природничих наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 10 від 26 серпня 2025 року)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1.1. Мета і завдання курсу.....	4
1.2. Роль і значення лісомисливського господарства в сучасному лісовому господарстві	5
1.3. Організація роботи студентів під час практичних і самостійних занять.....	6
2. Методичні вказівки до практичної роботи	7
2.1. Практична робота 1. Аналіз мисливських угідь та їхнього територіального устрою	8
2.2. Практична робота 2. Визначення біологічного стану життєдіяльності основних видів мисливських тварин	10
2.3. Практична робота 3. Проектування та облаштування біотехнічних споруд для підтримання мисливської фауни.....	12
2.4. Практична робота 4. Моделювання процесу обліку чисельності мисливських тварин різними методами.....	13
2.5. Практична робота 5. Розробка плану заходів з охорони мисливської фауни на конкретній території	14
2.6. Практична робота 6. Ідентифікація та первинна обробка мисливських трофеїв різних видів.....	16
3. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів	17
4. Контрольні питання та завдання для самоперевірки	23
5. Додаток до методичних вказівок	26
6. Список використаної літератури	28

ВСТУП

Дисципліна «Лісомисливське господарство» є однією з найважливіших галузей природокористування, яка поєднує ведення раціонального лісового господарства з охороною, збереженням та використанням мисливських ресурсів. Воно відіграє важливу роль не лише в економіці країни, а й у збереженні біорізноманіття, екологічної рівноваги та забезпеченні стійкого розвитку природних екосистем.

Ця методичка має на меті надати студентам у галузі лісомисливського господарства систематизовані знання про основи ведення господарської діяльності у лісах, організацію мисливських угідь, особливості біології основних мисливських видів, а також принципи моніторингу, охорони і відновлення природних ресурсів. Запропоновані матеріали сприятимуть формуванню у студентів цілісного уявлення про специфіку галузі та навичок, необхідних для практичної діяльності.

1.1. Мета і завдання курсу

Метою курсу є надати студентам теоретичні знання та практичні навички з ведення лісомисливського господарства, формування екологічного мислення, а також підготовка до самостійної професійної діяльності у сфері раціонального використання та охорони лісових і мисливських ресурсів.

Завданням є : 1.Ознайомити з основами організації лісомисливського господарства в Україні. 2. Вивчити біологічні особливості основних видів мисливських тварин. 3. Засвоїти принципи ведення мисливського господарства та обліку диких тварин. 4. Розглянути методи охорони, відтворення й раціонального використання мисливських ресурсів. 5. Навчити студентів користуватись нормативно-правовою базою, що регламентує діяльність у сфері лісу й полювання. 6. Сформувати

практичні вміння з планування, моніторингу та оцінки стану лісомисливських угідь.

Оволодіння цими знаннями та практичними навичками забезпечить студентам здатність оцінювати стан лісових та мисливських ресурсів, прогнозувати їх зміни, розробляти обґрунтовані плани ведення лісомисливського господарства та приймати ефективні рішення щодо проведення необхідних господарських заходів.

1.2. Роль і значення лісомисливського господарства в сучасному лісовому господарстві

Лісомисливське господарство є важливою складовою частиною лісового комплексу України, яка забезпечує не лише економічні інтереси, а й виконує екологічні та соціальні функції. Його основне завдання — гармонійне поєднання ведення лісового господарства з охороною, збереженням та раціональним використанням мисливських ресурсів. Це включає моніторинг популяцій диких тварин, збереження середовища їхнього існування, контроль за чисельністю та станом видів, а також впровадження заходів із їх відтворення.

Основні напрями сучасного лісомисливського господарства включають:

Ведення лісового господарства — організація та здійснення комплексу заходів з вирощування, охорони, відновлення та використання лісів, з урахуванням екологічних, економічних і соціальних потреб.

Організація мисливського господарства — облік чисельності мисливських тварин, облаштування угідь, регулювання добування, охорона тваринного світу та заходи з відтворення популяцій.

Біотехнічні заходи — створення сприятливих умов для існування мисливських видів: годівля, влаштування укриттів, солонців, штучних гніздівель тощо.

Моніторинг і оцінка стану природних ресурсів — регулярне спостереження за станом лісів і тваринного світу з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Охорона лісів і мисливських угідь — запобігання незаконному полюванню, лісовим пожежам, шкідникам і хворобам, боротьба з браконьерством.

Науково-дослідна та освітня діяльність — розробка новітніх методів ведення господарства, підготовка кадрів, підвищення кваліфікації працівників.

Еколого-просвітницька робота та рекреаційне використання лісів — популяризація знань про природу, формування екологічної культури серед населення, розвиток екотуризму.

1.3. Організація роботи студентів під час практичних і самостійних занять

Для засвоєння матеріалу дисципліни студенти виконують практичні та самостійні роботи, які спрямовані на розвиток їхніх професійних навичок та вміння застосовувати теоретичні знання на практиці.

Практичні роботи включають:

оцінка стану мисливських угідь; облік чисельності мисливських тварин; визначення видового складу тварин; розробка біотехнічних заходів; складання паспорта мисливських угідь; ознайомлення з мисливським законодавством.

Самостійна робота студентів передбачає:

вивчення наукової та спеціалізованої літератури; аналіз статистичних даних щодо стану мисливських угідь; підготовку рефератів, аналітичних звітів та презентацій; ознайомлення з міжнародним досвідом у сфері лісомисливського господарства.

Методи навчання базуються на інтеграції теоретичного матеріалу з

практичними завданнями, що дозволяє студентам розвинути критичне мислення, навчитися працювати з великими масивами даних та ухвалювати ефективні управлінські рішення.

Завдяки такому підходу студенти отримують всебічну підготовку, необхідну для майбутньої професійної діяльності у сфері лісового господарства.

2. Методичні вказівки до практичної роботи

Практичні роботи з дисципліни "Лісомисливське господарство" мають на меті поглибити теоретичні знання про управління мисливськими ресурсами в лісах та сформувані вміння аналізувати, планувати й ухвалювати управлінські рішення у галузі лісового господарства з урахуванням ведення мисливського господарства.

1. Загальні положення

Практичні роботи проводяться у вигляді розрахункових, аналітичних і проектних завдань, які виконуються на основі реальних даних або навчальних моделей. Вони передбачають використання нормативно-правових документів, статистичних звітів, сучасних інформаційних технологій (ГІС, бази даних) та методик економічного аналізу.

2. Структура виконання практичної роботи

Кожна практична робота має чітку структуру, яка включає наступні етапи:

Тема і мета роботи – формулювання завдань, які необхідно виконати.

Теоретичні відомості – короткий виклад основних положень, необхідних для виконання роботи.

Методика виконання – покроковий алгоритм роботи, опис методів і інструментів.

Практичне завдання – опис вихідних даних, що використовуються для розрахунків та аналізу.

Оформлення результатів – порядок представлення розрахунків, аналітичних висновків, оформлення звіту.

Контрольні запитання – для самоперевірки та аналізу виконаної роботи.

2.1. Практична робота 1. Аналіз мисливських угідь та їхнього територіального устрою

Мета роботи:

Дослідити просторову структуру мисливських угідь, оцінити їхнє функціональне зонування та визначити особливості територіального устрою для забезпечення ефективного ведення лісомисливського господарства.

Завдання:

Визначити типи та структуру мисливських угідь.

Проаналізувати їхній територіальний устрій.

Оцінити відповідність угідь потребам мисливського господарства.

Надати пропозиції щодо оптимізації просторової організації.

Теоретичні відомості:

Мисливські угіддя — території, де проводиться полювання, класифікуються на лісові, степові та водні угіддя в залежності від природних умов і видів тварин.

Територіальний устрій — поділ угідь на зони для оптимального використання і збереження тварин. Важливі фактори: природні умови, популяції тварин, людська діяльність.

Управління угіддями — включає контроль чисельності тварин, створення заповідних зон, забезпечення сталого розвитку та охорону біорізноманіття.

Законодавство та екологічні обмеження — важливі для регулювання полювання та збереження природи.

Аналіз територіального устрою допомагає оцінити ефективність угідь і розробити рекомендації для поліпшення їхнього використання.

Методика виконання роботи:

Спочатку провести збір і аналіз картографічних матеріалів, що охоплюють межі мисливських угідь, типи ландшафтів, угруповання фауни та землекористування.

Далі здійснити польове обстеження територій для виявлення особливостей середовища, наявності кормової бази та умов для проживання мисливських тварин.

Завершальним етапом є просторове моделювання і оцінка ефективності територіального устрою угідь з урахуванням біоценотичної цілісності та раціонального природокористування.

Сформулювати висновки.

Практичне завдання:

1.Оберіть мисливські угіддя (реальні або умовні) в одному з адміністративних районів України.

Можна використати офіційні дані Держлісагентства або публічну кадастрову карту.

2. Побудуйте умовну картосхему території угідь, позначивши:

межі угідь;

типи ландшафтів (ліс, поле, водойма тощо);

основні біотопи мисливських тварин;

наявну інфраструктуру (дороги, вежі, годівниці тощо).

3. Зробіть висновки.

Оформити результати роботи відповідно до вимог.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Загальна характеристика мисливських угідь:

Регіон дослідження; назва угідь (за наявності); загальна площа
мисливських угідь; типи ландшафтів

Картосхема мисливських угідь (умовна/вкладена)

Висновок

Контрольні запитання :

1. Що таке мисливські угіддя та які основні їхні функції?
2. Які фактори враховуються при оцінці територіального устрою мисливських угідь
3. Які типи біотопів є найсприятливішими для основних видів дичини в Україні?
4. Чим відрізняється спеціальне та загальне користування мисливськими угіддями?
5. Які біотехнічні заходи сприяють підвищенню якості мисливських угідь?

2.2. Практична робота 2. Визначення біологічного стану життєдіяльності основних видів мисливських тварин

Мета роботи :

Навчитись оцінювати біологічний стан та життєдіяльність мисливських тварин за морфофізіологічними ознаками, сезонними змінами та поведінковими характеристиками.

Завдання:

Обрати основні види мисливських тварин

Скласти біологічні паспорти кожного виду

Визначити біологічний стан

Теоретичні відомості:

Мисливські тварини — це дикі види, що мають господарське значення. Їхній біологічний стан визначається за фізіологічними, репродуктивними та поведінковими ознаками.

Основні показники: Фізіологічні: маса тіла, стан шерсті, жирові запаси, активність.

Репродуктивні: період гону, народження та виживання потомства.

Поведінкові: активність, кормова поведінка, міграції.

Сезонні особливості: Весна: активізація, гон, початок вагітності.

Літо: вигодовування молодняка.

Осінь: накопичення жиру, підготовка до зими.

Зима: зниження активності, витрати енергії.

Оцінка стану: Задовільний: нормальний розвиток і розмноження.

Послаблений: зниження ваги, активності.

Критичний: виснаження, загибель, відсутність приплоду.

Методика викладання роботи:

Оберіть три основні види мисливських тварин, характерні для вашого регіону (наприклад: заєць-русак, козуля, кабан).

Визначте основні біологічні показники життєдіяльності кожного виду у вибрану пору року (осінь, зима, весна або літо)

На основі зібраних даних оцініть біологічний стан тварин (задовільний, послаблений, критичний)

Сформулюйте короткий висновок.

Оформити звіт за результатами роботи.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Обрані види мисливських тварин:

Обрана пора року

Таблиця порівняльного аналізу

Короткий висновок

Контрольні запитання:

1. Які паразити найчастіше вражають мисливських тварин і як їх наявність може вплинути на біологічний стан?
2. Які особливості линяння лисиці звичайної (*Vulpes vulpes*) вказують на її вік або сезон?
3. Як зміни в поведінці мисливських тварин можуть сигналізувати про стрес або захворювання?
4. Яке значення має оцінка щільності популяції для визначення біологічного стану виду на певній території?

5. Опишіть методи візуальної оцінки стану шерстного покриву мисливських тварин та яку інформацію це може надати?

2.3. Практична робота 3. Проєктування та облаштування біотехнічних споруд для підтримання мисливської фауни

Мета роботи:

Створення ефективної мережі біотехнічних споруд, спрямованих на покращення умов існування та збільшення популяції ключових видів мисливської фауни на визначеній території.

Завдання:

Розробити план облаштування штучного солонця для копитних тварин. Теоретичні відомості: Біотехнічні споруди: Штучні об'єкти для підтримки мисливських тварин. Принципи: Видоспецифічність, екологічність, доступність, функціональність, довговічність, комплексність, обґрунтованість. Типи: Годівниці, солонці, водопої, укриття, споруди для розмноження. Етапи: Аналіз → Проєкт → Матеріали → Облаштування → Обслуговування/Моніторинг. Значення: Компенсація нестачі природних ресурсів, підтримка популяцій в умовах антропогенного впливу.

Методика виконання роботи:

Визначте на карті (реальній або умовній) оптимальне місце для облаштування солонця, враховуючи тип ґрунту, освітленість, наявність стежок тварин та віддаленість від джерел забруднення.

Визначте тип солі, який буде використовуватися (кам'яна сіль, мінеральний лизунець).

Опишіть технологію облаштування солонця (встановлення на пеньку, в ямі, на спеціальній підставці). Зробіть ескіз або креслення.

Оформити звіт за результатами роботи.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Обґрунтування вибору місця розташування

Креслення/Ескіз біотехнічної споруди

Опис технології облаштування/встановлення

Оформлення висновку

Контрольні запитання:

1. Якою є основна мета створення біотехнічних споруд для мисливської фауни, і які основні принципи слід враховувати при їх проєктуванні?

2. Які основні етапи включає процес проєктування та облаштування біотехнічної споруди (на прикладі обраного вами типу)?
3. Які аспекти включає моніторинг та обслуговування біотехнічних споруд, і чому вони є важливими для забезпечення ефективності цих заходів?
4. Які критерії можна використовувати для оцінки ефективності біотехнічних споруд у підтриманні мисливської фауни?
5. Які сучасні технології та інноваційні підходи можуть бути використані для підвищення ефективності біотехнічних заходів у мисливському господарстві?

2.4. Практична робота 4. Моделювання процесу обліку чисельності мисливських тварин різними методами

Мета роботи:

Ознайомитися з основними методами обліку чисельності мисливських тварин та змоделювати процес обліку одного або кількох видів, використовуючи різні методи та порівнявши їхні результати.

Завдання:

Обрати один або кілька видів мисливських тварин для моделювання обліку (наприклад, козуля, заєць, кабан).

Обрати та описати щонайменше два різних методи обліку, які можуть бути застосовані до обраних видів (наприклад, маршрутний облік, облік на пробних площах, облік за слідами, анкетування, фотопастки).

Зробити висновки щодо найбільш прийняттого методу обліку для обраних видів та умов.

Теоретичні відомості:

Облік тварин: Визначення їхньої кількості.

Методи:

- Візуально: Спостереження.
- Сліди: Підрахунок слідів.
- Анкети: Опитування.
- Фото/відео: Автоматичні камери.
- Мічення: Відлов та повторний відлов.
- Генетика: Аналіз ДНК.

Моделювання: Умовний облік для порівняння методів та розуміння процесу.

Важливо: Вибір методу залежить від виду та умов. Аналіз результатів обов'язковий.

Методика виконання робіт:

Ознайомлення з теоретичними основами

Вибір об'єкта та методів обліку

Формулювання висновків

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Об'єкт та методи обліку

Сформулювати висновок

Контрольні запитання:

1. Чому виникає необхідність моделювання процесу обліку чисельності мисливських тварин, і які основні переваги такого підходу?
2. Опишіть, які ключові фактори необхідно врахувати при виборі методів обліку для моделювання конкретного виду мисливської тварини
3. Поясніть, яким чином відбувається розрахунок орієнтовної чисельності популяції при моделюванні маршрутного обліку та обліку на пробних площах.
4. Які основні критерії використовуються для порівняння результатів, отриманих при моделюванні обліку чисельності тварин різними методами?
5. Які обмеження має метод моделювання обліку чисельності мисливських тварин порівняно з реальними польовими дослідженнями?

2.5. Практична робота 5. Розробка плану заходів з охорони мисливської фауни на конкретній території

Мета роботи:

Розробити науково обґрунтований та практично орієнтований план заходів, спрямований на збереження, відтворення та раціональне використання мисливської фауни з урахуванням її екологічних особливостей та антропогенного впливу.

Завдання:

Збір та аналіз інформації про територію

Розробка конкретних заходів

Зробити висновок

Теоретичні відомості:

Охорона біотопів: Збереження та відновлення середовища існування.

Регулювання чисельності: Контроль популяцій (включно з вилученням) для балансу екосистем.

Боротьба з браконьєрством: Забезпечення дотримання законодавства.

Моніторинг: Постійне спостереження за станом популяцій та середовища.

Методика виконання роботи:

Проведення візуальних спостережень за мисливськими тваринами та їхнім середовищем існування.

Збір первинних даних про стан біотопів, наявність антропогенних факторів впливу

Зробити висновок

Оформити звіт за результатами роботи.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Провести візуальне спостереження за мисливськими тваринами

Зробити збір даних

Сформулювати висновок

Контрольні запитання:

1. Які основні етапи включає процес розробки плану заходів з охорони мисливської фауни на конкретній території?
2. Чому детальне вивчення характеристик території є важливим етапом при розробці плану охорони мисливської фауни?
3. Які основні категорії загроз для мисливської фауни необхідно враховувати при розробці плану заходів?
4. Яким чином можна оцінити ефективність впровадження плану заходів з охорони мисливської фауни?

2.6. Практична робота 6. Ідентифікація та первинна обробка мисливських трофеїв різних видів

Мета роботи:

Ознайомитися з основними видами мисливських трофеїв, навчитися їх ідентифікувати за характерними ознаками та засвоїти базові методи їх первинної обробки для подальшого збереження.

Завдання:

Ідентифікувати надані ілюстративні матеріали або зразки мисливських трофеїв (роги, ікла, черепи, шкури, крила) шляхом визначення їхніх характерних морфологічних ознак та встановлення ймовірної видової належності тварини.

Описати базові методи первинної обробки для кожного типу ідентифікованого трофея, включаючи етапи очищення, консервування (за потреби) та підготовки до подальшого зберігання або таксидермії.

Теоретичні відомості:

Ідентифікація: Визначення виду тварини за характерними ознаками трофея (рогів, іклів, черепа, шкури, крил). Потрібні знання морфології та порівняльний аналіз.

Первинна обробка: Невідкладні дії після здобуття трофея для запобігання псуванню та збереження:

- Видалення зайвих тканин: М'ясо, жир тощо.
- Очищення: Від бруду, крові.
- Консервування: Сушіння (кістки, роги), соління (шкури), заморожування (тимчасово), хімічна обробка.
- Знежирення: Видалення жиру.
- Дезінфекція: Обробка антисептиками.

Мета: Зберегти трофей для подальшого зберігання або таксидермії.

Важливість: швидкість, гігієна, правильні методи для кожного типу трофея

Методика виконання роботи:

Ознайомитися з теоретичним матеріалом щодо видів мисливських трофеїв та методів їх первинної обробки

Для кожного ідентифікованого типу трофея (роги, ікла, череп, шкура, крило) опишіть послідовність основних дій, які необхідно виконати під час первинної обробки.

Сформулювати висновок

Оформити звіт за результатами роботи.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Стислий опис виконаних етапів роботи (ідентифікація та опис первинної обробки).

Висновок

Контрольні запитання:

1. Які основні типи мисливських трофеїв вам відомі?
2. На які характерні ознаки слід звертати увагу при ідентифікації рогів різних видів копитних?
3. Чому первинну обробку мисливського трофея слід проводити якомога швидше після його здобуття?
4. Які основні методи використовуються для первинного консервування шкур хутрових звірів?
5. Які заходи необхідно вжити для захисту мисливських трофеїв від пошкодження комахами-шкідниками?

3. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів

Мета самостійної роботи:

Самостійна робота є важливою складовою навчального процесу, спрямованою на розвиток у студентів навичок самостійного вивчення матеріалу, поглиблення знань з дисципліни, а також на формування вмінь використовувати отримані знання на практиці. Мета самостійної роботи — сприяти засвоєнню основних теоретичних положень, вивченню практичних аспектів лісомисливського господарства, аналізу ситуацій та розробці пропозицій з вирішення актуальних проблем у сфері лісового господарства.

Завдання самостійної роботи:

Вивчення наукових і методичних джерел щодо організації та управління лісомисливськими ресурсами (лісові угіддя, популяції мисливських тварин, їх середовище існування).

Оцінка ефективності різних методів лісомисливського використання, зокрема раціонального використання лісових та мисливських ресурсів, охорони лісів і диких тварин, проведення біотехнічних заходів та рубок формування середовища існування.

Розробка пропозицій щодо вдосконалення лісомисливського господарства на основі теоретичних та практичних знань.

Аналіз законодавчих і нормативних документів, що регулюють лісову та мисливську діяльність, вивчення сучасних підходів до ведення лісомисливського господарства.

Методика виконання самостійної роботи:

Ознайомлення з літературними джерелами:

Студенти повинні ознайомитися з основними підручниками, науковими статтями, нормативними документами та іншими джерелами інформації з лісомисливського господарства, що стосуються тем курсу. Варто використовувати як наукові праці, так і практичні рекомендації щодо управління лісовими угіддями та мисливськими ресурсами.

Практичне застосування теоретичних знань:

Студентам необхідно застосовувати отримані теоретичні знання при виконанні практичних завдань. Це може включати аналіз конкретних лісомисливських угідь, оцінку ефективності лісогосподарських та мисливствознавчих заходів, розробку заходів для покращення лісомисливського господарства та збереження біорізноманіття.

Написання есе або рефератів:

Для кожної з тем, що вивчаються в рамках дисципліни, студенти можуть бути запропоновані для написання есе або рефератів на задану тему, де вони повинні аргументовано обґрунтувати свої погляди на основі наукових джерел.

Аналіз і розв'язання кейсів:

Студенти можуть бути залучені до розв'язання конкретних кейсів або ситуаційних завдань, пов'язаних із лісомисливським господарством, де їм потрібно буде застосувати навички аналізу, планування та прийняття рішень. Це дозволить не тільки розвивати теоретичні навички, але й підвищити практичну кваліфікацію у сфері управління лісовими угіддями та мисливськими ресурсами.

Виконання розрахункових задач:

Самостійне виконання розрахунків, пов'язаних з обсягами використання лісових та мисливських ресурсів, витратами на проведення

лісогосподарських та мисливствознавчих заходів (біотехнічні заходи, регулювання чисельності тварин, улаштування годівниць тощо), рентабельністю та ефективністю різних лісомисливських заходів, є важливою частиною роботи студентів.

Індивідуальні консультації з викладачем:

Для допомоги студентам у виконанні самостійної роботи, викладачі надають індивідуальні консультації. Студенти можуть звертатися за допомогою в разі виникнення складнощів з розумінням теми або при виконанні практичних завдань.

Оформлення результатів самостійної роботи:

Звіт:

Після виконання самостійної роботи студент має підготувати звіт, який повинен включати:

Назву теми роботи.

Основні результати виконаної роботи.

Використані джерела літератури.

Аналіз виконаних завдань і надані висновки.

Пропозиції щодо покращення лісогосподарської діяльності, якщо це передбачено завданням.

Календарний план самостійної роботи:

Студентам надається календарний план, що містить усі етапи виконання

самостійної роботи, терміни для здачі проміжних результатів та остаточний термін подачі звіту.

Оцінювання самостійної роботи:

Оцінювання самостійної роботи здійснюється на основі якості виконаних

завдань, рівня теоретичних знань, здатності до самостійного аналізу та розробки практичних пропозицій. Студенти повинні продемонструвати вміння застосовувати отримані знання до конкретних ситуацій.

Рекомендації для ефективної самостійної роботи:

Читання відповідної літератури та нормативних документів.

Систематичне вивчення рекомендованої літератури допоможе студентам

сформулювати чітке уявлення про основи лісового господарства, методи та принципи лісоуправління.

Залучення до дискусій та наукових обговорень.

Важливо активно брати участь у дискусіях на заняттях або в онлайн-форматах для кращого розуміння матеріалу.

Використання сучасних технологій.

При виконанні розрахунків та аналізу лісових ресурсів варто використовувати програмне забезпечення (наприклад, ГІС), яке допомагає візуалізувати та обробляти просторові дані.

Аналіз реальних прикладів.

Студенти можуть вивчати реальні випадки з лісомисливського господарства, що допоможе зрозуміти важливість правильного управління лісовими угіддями та їхніми ресурсами (як лісовими, так і мисливськими) на практиці.

Контрольні запитання для самостійної роботи:

1. Які основні аспекти лісомисливського управління повинні враховуватись при плануванні лісових та мисливствознавчих заходів?
2. Як оцінюється ефективність лісокористування та мисливського використання в лісомисливському господарстві?
3. Які методи планування лісових та мисливських ресурсів є найбільш ефективними?
4. Як визначити оптимальний режим лісокористування та мисливського використання на конкретній території?
5. Яким чином можна оцінити економічну ефективність лісогосподарських та мисливствознавчих заходів?

Мета роботи:

Ознайомлення студентів із принципами просторового планування в лісомисливському управлінні, методами зонування територій (з урахуванням лісових угідь, середовища існування диких тварин, мисливських ділянок), розробкою картографічних матеріалів та використанням геоінформаційних систем (ГІС) у лісомисливському господарстві.

Завдання:

Вивчити основні методи просторового планування у лісомисливському господарстві.

Ознайомитися з процесом розробки лісомисливських планів та схем функціонального зонування.

Виконати аналіз просторової структури лісомисливських угідь (лісових масивів, мисливських ділянок, середовищ існування диких тварин).

Розробити схему зонування для конкретної лісомисливської території.
Оцінити ефективність використання територій у межах лісомисливського управління.

Теоретичні відомості:

Основи лісомисливського господарства:

- Визначення: Комплексне управління лісами та мисливськими ресурсами для сталого використання, збереження біорізноманіття та економічної вигоди.
- Нормативна база: Ключові закони та акти України, що регулюють лісову та мисливську діяльність.

Просторове планування в лісомисливському господарстві:

- Принципи: Комплексність (ліс, тварини, вода, ґрунт), збалансованість (економіка/екологія/соціум), адаптивність, участь зацікавлених сторін.
- Методи зонування:
 - Функціональне: Виділення зон за призначенням (лісовирощування, полювання, охорона, рекреація).
 - Екологічне: За цінності та чутливості екосистем.
 - Мисливське: За біотопами та видами тварин.
- Картографічні матеріали: Топографічні, лісові, мисливські та тематичні карти.
- ГІС (Геоінформаційні системи): Принципи роботи, застосування для інвентаризації, моніторингу, аналізу, планування та моделювання. Джерела даних (супутникові знімки, польові обстеження).

3. Розробка лісомисливських планів та схем функціонального зонування:

- Етапи: Збір даних, аналіз, розробка варіантів, вибір оптимального, створення плану (текст та карти), погодження.
- Зміст плану: Характеристика території, ресурсів (ліс, тварини), цілі, зони, заходи (лісгосподарські, мисливствознавчі), економічне обґрунтування.

4. Аналіз просторової структури лісових масивів та мисливських угідь:

- Показники: Вік лісу, видовий склад, конфігурація ділянок, різноманіття біотопів, міграційні коридори.
- Методи: Дешифрування знімків, польові обстеження, ГІС-аналіз.

5. Оцінка ефективності використання територій:

- Критерії: Екологічні (біорізноманіття, стабільність), економічні (прибутковість, раціональність), соціальні (рекреація, робочі місця).
- Методи: SWOT-аналіз, багатокритеріальний аналіз, економічні розрахунки, екологічні індикатори.

Методика виконання роботи:

Ознайомитися з картографічними матеріалами досліджуваної території (лісові карти, карти мисливських угідь).

Виконати аналіз просторової структури лісових масивів (площа, склад насаджень, вікові групи) та мисливських угідь (типи угідь, біотопи, місця концентрації тварин).

Визначити функціональні зони лісової території з урахуванням потреб лісового та мисливського господарства (зони для ведення мисливського господарства, зони для лісовирощування, природоохоронні зони).

Побудувати схему зонування за допомогою ГІС або вручну на карті.

Провести оцінку ефективності запропонованого зонування (економічна, екологічна, соціальна).

Оформити звіт із висновками щодо раціонального просторового планування лісових та мисливських ресурсів.

Практичне завдання:

Обрати лісомисливську територію для аналізу.

Визначити її основні характеристики (площа, типи насаджень, рельєф, наявність біотопів для мисливських тварин, видовий склад та приблизна чисельність мисливських тварин).

Виділити функціональні зони відповідно до принципів лісомисливського управління (наприклад, зони для інтенсивного лісовирощування, зони для ведення мисливського господарства, природоохоронні зони, рекреаційні зони).

Візуалізувати результати на карті (схемі).

Оцінити переваги та недоліки розробленого плану зонування з точки зору лісового та мисливського господарства, а також сталого використання ресурсів.

Оформлення результатів:

Звіт має містити:

Тему роботи, ПІБ студента, групу.

Теоретичні основи просторового планування в лісомисливському господарстві.

Вихідні дані та аналіз лісомисливської території.

Схему функціонального зонування лісомисливських угідь.

Висновки щодо ефективності використання лісових та мисливських ресурсів території.

Контрольні запитання:

Яке значення має просторове планування у лісомисливському господарстві?

Які основні принципи функціонального зонування лісомисливських угідь?

Як використовуються ГІС у лісомисливському управлінні?

Які екологічні фактори необхідно враховувати при просторовому плануванні лісових та мисливських ресурсів?

Як можна оптимізувати просторову структуру лісових масивів та мисливських біотопів?

4. Контрольні питання та завдання для самоперевірки

Контрольні питання та завдання для самоперевірки сприяють глибшому осмисленню вивченого матеріалу, дають можливість студентам оцінити рівень

засвоєння основних тем курсу та допомагають підготуватися до складання екзамену. Самоперевірка є важливим етапом самостійного навчання, оскільки

дозволяє студентам систематизувати свої знання, а також виявити можливі прогалини в розумінні предмету.

Завдання для самоперевірки:

Оцінка знань з основ лісомисливського впорядкування:

- Які основні принципи лісомисливського впорядкування?
- Чим відрізняється ведення лісомисливського господарства в природних і штучних лісах?
- Охарактеризуйте основні етапи лісомисливської господарської діяльності.
- Які завдання стоять перед лісомисливським господарством в умовах змін клімату та глобальних екологічних викликів?

Ресурсний потенціал лісомисливських територій:

- Які фактори впливають на продуктивність лісових екосистем та популяції мисливських тварин?
- Як оцінити кількість лісових та мисливських ресурсів на певній ділянці?
- Яким чином здійснюється планування рубок, лісовідновлення та біотехнічних заходів для мисливських тварин з урахуванням стану лісових та мисливських ресурсів?

Аналіз сучасних проблем лісомисливської галузі:

- Які проблеми стоять перед лісомисливським господарством в Україні в умовах глобальних кліматичних змін?
- Як лісомисливське господарство може вплинути на збереження біорізноманіття лісових екосистем та мисливських тварин?

- Які новітні методи впорядкування лісових та мисливських угідь сприяють покращенню екологічної ситуації в регіонах України?

Правові та нормативні аспекти лісомисливського господарства:

Яке законодавство регулює лісомисливське господарство в Україні? (Мається на увазі Лісовий кодекс України, Закон України "Про мисливське господарство та полювання" та інші відповідні нормативні акти).

Які нормативні документи використовуються для планування лісових та мисливствознавчих заходів?

Як законодавчі зміни впливають на ведення лісомисливського господарства в Україні?

Завдання для самоперевірки (практичного характеру):

Аналіз лісомисливської ділянки:

Виберіть конкретну лісомисливську ділянку і проаналізуйте її основні характеристики (площа, типи насаджень, вікові групи, стан лісу, наявність біотопів для мисливських тварин, видовий склад та приблизна чисельність мисливських тварин).

Виконайте розрахунок потенціалу лісових та мисливських ресурсів на ділянці та визначте, які лісогосподарські та мисливствознавчі заходи доцільно провести (наприклад, рубки догляду, створення лісових культур, біотехнічні заходи для диких тварин, регулювання чисельності).

Проектування лісомисливської ділянки:

- Розробіть план лісовідновлення та біотехнічних заходів для мисливських тварин для визначеної території, з урахуванням природних умов та лісової продуктивності, а також ємності та кормової бази для диких тварин.
- Використовуючи геоінформаційні системи (ГІС), розробіть карту функціонального зонування лісомисливської території (з виділенням зон для лісовирощування, мисливського використання, охорони, рекреації тощо).

Економічний аналіз лісомисливських заходів:

- Розрахуйте економічну ефективність проведення рубки головного користування та/або заходів з ведення мисливського господарства (наприклад, відстріл, реалізація ліцензій, організація мисливського туризму) на певній лісомисливській ділянці.
- Оцініть рентабельність лісокористування та мисливського використання та запропонуйте заходи для підвищення ефективності використання лісових та мисливських ресурсів.

Оцінка екологічного впливу лісомисливських заходів:

Оцініть екологічний вплив запланованих лісогосподарських та мисливствознавчих заходів на лісову екосистему та популяції мисливських тварин.

Розробіть рекомендації щодо зменшення негативного впливу на екологію в результаті лісомисливської діяльності.

Рекомендації для самоперевірки:

Підготовка до семінарів та лекцій:

Для підготовки до контрольних завдань та заліків важливо детально опрацювати всі контрольні питання та завдання, використовувати відповідну літературу та нормативні документи.

Самостійне виконання практичних завдань:

Для розвитку практичних навичок важливо самостійно вирішувати кейс- завдання та виконувати розрахунки. Це допоможе краще зрозуміти методи лісового планування та управління.

5. Додаток до методичних вказівок

Додаток 1. Приклад схеми функціонального зонування лісомисливської території

Візуалізація зон з різним режимом використання (лісовирощування, полювання, охорона, рекреація) на карті.

Елементи схеми: Межі господарства, дороги, водойми, населені пункти.

Функціональні зони (з кольоровим кодуванням):

Зона інтенсивного лісовирощування (ЗІЛ): Головне – деревина, обмежене полювання. Зона мисливського використання (ЗМУ): Активне полювання, біотехнічні заходи. Зона охорони та відтворення (ЗОВ): Заборона полювання, мінімум лісових робіт. Рекреаційна зона (РЗ): Відпочинок, мінімум полювання, формування ландшафту. Захисні зони (ЗЗ): Захисні функції, обмежене полювання. Додаткові об'єкти: Годівниці, вишки, кордони єгерських обходів.

Додаток 2. Методика оцінки потенціалу лісових та мисливських ресурсів

Оцінка лісових ресурсів:

Аналіз матеріалів лісовпорядкування (порода, вік, запас, приріст).
Визначення доцільності рубок (догляду, головного користування) та лісовідновлення.

Оцінка мисливських ресурсів:

Характеристика типів угідь та їх ємності. Облік та оцінка чисельності мисливських тварин. Визначення доцільності біотехнічних заходів та регулювання чисельності.

Додаток 3. Шаблон для економічного аналізу лісомисливських заходів

Аналіз рубки головного користування:

Розрахунок доходу (обсяг деревини × ціна). Розрахунок витрат (заготівля, транспортування, податки, лісовідновлення). Визначення прибутку та рентабельності.

Аналіз мисливських заходів (наприклад, продаж ліцензій):

Розрахунок доходу (кількість ліцензій × вартість). Розрахунок витрат (біотехнічні заходи, охорона, облік). Визначення прибутку та рентабельності.

Заходи для підвищення ефективності: Оптимізація лісових технологій, збільшення ємності угідь, розвиток туризму, боротьба з браконьерством.

Додаток 4. Методика оцінки екологічного впливу лісомисливських заходів

Вплив лісогосподарських заходів:

Рубки: Позитив – омолодження; Негатив – ерозія, втрата біорізноманіття, зміна мікроклімату. Лісовідновлення: Позитив – лісистість; Негатив – монокультури. Хімічні обробки: Забруднення.

Вплив мисливствознавчих заходів:

Регулювання чисельності: Позитив – баланс екосистеми; Негатив – порушення структури популяцій. Біотехнічні заходи: Позитив – підтримка популяцій; Негатив – зміна поведінки, ризик хвороб. Інфраструктура: Фрагментація.

Рекомендації щодо зменшення негативного впливу:

Лісогосподарська діяльність: Природоорієнтовані рубки, збереження біорізноманіття, місцеві породи. Мисливствознавча діяльність: Науково обґрунтований відстріл, зони спокою, екологічна просвіта. Комплексний підхід: Інтегровані плани, сертифікація, моніторинг.

6. Список використаної літератури

Список використаної літератури є важливою частиною методичних вказівок, що підтверджує наукову обґрунтованість і достовірність матеріалу, викладеного у курсі. Правильне оформлення списку літератури сприяє розвитку наукової культури студентів та їх здатності знаходити і використовувати наукові джерела для підготовки до занять і самостійної роботи.

Основні вимоги до складу та оформлення списку літератури:

Типи джерел:

Використовувати наукові підручники, монографії, статті, дослідження, законодавчі акти, нормативні документи, а також матеріали, що стосуються тематики дисципліни.

Окрім традиційних друкованих джерел, до списку можна включити електронні ресурси, наукові журнали, статті в Інтернеті, електронні підручники і бази даних.

Система цитування:

Для оформлення списку використаної літератури використовується стандартна система цитування, що передбачає вказівку на автора (авторів), назву джерела, місце видання, видавництво та рік видання. Якщо використано інтернет-ресурси, обов'язково вказувати дату доступу та повну адресу ресурсу.

Порядок оформлення:

Джерела розташовуються в алфавітному порядку (за прізвищем авторів або назвою). Кожне джерело має бути написано з початком з нового рядка.

Приклад оформлення списку літератури:

Законодавчі та нормативні акти України:

1. Про Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 № 1478-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 № 3055-ІІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14> (дата звернення: 07.05.2025).
4. Правила полювання в Україні: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.12.2018 № 603. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-19> (дата звернення: 07.05.2025).

Монографії, підручники, навчальні посібники:

5. Бойко В.Л. Лісомисливське господарство: Підручник. Київ: Літера ЛТД, 2019. 450 с.

6. Бондар В.О. Основи лісової таксації та лісовпорядкування: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2020. 320 с.
7. Делеган І.В., Придатко В.І. Мисливствознавство: Підручник. Київ: ЕкоСвіт, 2017. 380 с.
8. Козловський М.М. Лісове господарство та дичина: Взаємодія та управління: Монографія. Харків: ХНАУ, 2021. 280 с.
9. Smith J. Forest and Wildlife Management. 3rd ed. New York: Academic Press, 2018. 600 p.

Типи джерел для включення до списку:

Книги та монографії:

Основна наукова література, що надає глибоке розуміння предмету лісового господарства та лісоуправління.

Статті з наукових журналів:

Використовуються для актуальних досліджень і нових розробок у лісівництві.

Законодавчі та нормативні акти:

Включають правові акти, що регулюють діяльність лісового господарства та охорону лісів.

Електронні джерела:

Наукові статті, дослідження, конференційні матеріали, доступні в Інтернеті або на сайтах університетів, академій, державних органів.

Навчальні посібники:

Використовуються для ознайомлення студентів із основами лісоуправління, лісових ресурсів і практичними аспектами лісогосподарської діяльності.

Особливості оформлення для електронних джерел:

Автори (якщо є), заголовок статті або публікації, рік публікації, назва ресурсу, URL-адреса, дата доступу.

Приклад: Державне агентство лісових ресурсів України. *Стан лісового господарства*. URL: <https://forest.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2025)